

Ötlető: BELENCSEK SÁNDOK

Ötletés ideje: 1979.

TART.: A BAKONYI TÖZÁSOK NÉPRAJZA

6 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: KAPOSMENTE

STATISZTIKAI MUTATÓ: VI, 81

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRRA'S

ÁTVEZETVE AZ EGYS. LTK. 4221-es TÉTELE ALÓL

A baromfi tojások néprajza

A baromfi tojásoknak a népeletben jelentős szerepe volt már régtől napjainkig.

A tyúktojás mindenféle népeleti dolgokba beferkőzött. Kezdve a népitáplálkozástól a művészetbe, a babonába, is az okserű gardálkodásba és a hamisságokba, még a veszekedési eseményekben is.

A tyúktojás a télvégetől, a nyárvégéig tömegcikk.

A gépesítés előtti időkben korán tavasszal kezdődött a keltetés amely augusztus 15- szeptember 8-ig tartott. az úgynevezett kétasszony nap köréig.

Ezekből a csirkékből lett a télleleji rántani való csibe és a tavasszal ezekből lett a legjobb tojótyúk.

Régeen a falusi asszonyok mennyi sok babonát fűztek. A kétasszony nap közeli csibékhez mondták tavasszal keltetett csibék észre tojtak, lúca napra is ezek tojtak és ezek nagyobb tyúkok lettek mint a kétasszony napközeli.

A korai csibék a téllelejen vedlettek meg, és ez semarta a hideg idő. A kétasszony napköziket meg az őszieső segítette mint növekedőket.

A tojótyúkoknak a télvégen orvot és ocsit adtak etetni, hogy hamarabb kófoljanak.

A rendszer körülmények között a tojótyúkok áprilisban kezdtek a keltetés.

Akinék február, márciusban már korai csibék keltek arra az asszonyra mondták, hogy jó babonás.

Tavasszal a tojás tömegcikk volt és ilyenkor a lepolesóbb is volt napjainkban is.

A húsvéti tojás is azért alakult ki a művészetig amivel ~~szóval~~ az ideje egybe esett a tömegtermeléssel.

A száraz elején még kevesebb lúca hímzték a tojást csak festették, különösen a nagy családosok egyházaknál csak vöröshagymahéj főzetben, és a baltokban árúsi tolták az apró vörös forgácsot, amelyet „försöng” nek neveztek, és ebben főrték meg a tojást és ettől széppiros színe lett a tojásnak. A hagymahéjban főzöttnek, szép sárga barna színe lett a főzetben.

A hímzett tojásokat is ebben főrték meg is a hímzés helye fehér maradt, mert az olvasztó viasz köré kocsikenőcsöt is keverték. Az a méhviasz amelybe nem keverték kocsikenőcsöt

az átvette a főzet alapszínét, csak halványan

A festett, főzötttojást amehy egy színű piros vagy sárga barna lett, azt egy faragókés hegyével megrakasták és éppen olyan lett mint a himeselttojás, mert a faragókés a festéket levakarta, és ott fehér vonalokban nyilvánult meg a himzés.

A szárad elején volt olyan szexény család, hogy még a köröngt sem tudta megrönni az korommal festette és valamit kevert hozzá és szép sötétzürke lett a tojás.

Egy-vagy másik ^{színű} mágyaspán olytolt meszet is keverték bele. Ma ez is ritka különlegesség mert ezeket is szép mintákra kivakasták

A húsvéti himestojások szerepe régen is ma.

A szárad elején csupán egyedül a tojásból állott a húsvéti ajándék a gyerekeknek. Attól függően, hogy milyen szépre volt himesve.

Később 1960 táján már vettek a gyerekeknek egy-egy narancsot, de ez már fényűzésnek számított. Tilnyomó réskben csak a himestojás szerepelt a húsvéti ajándéknak.

A kókányolás. A kéttojást össze koccantották és amezikéi összetört, az vesztette el a tojást, ha egyik sem tört le vagy mindkettő betört, akkor sem nyert egyik sem.

Itt már sokszor hamiskodtak mert a játékaránysoknál vettek fatojást ugyan olyan méretre himesve és egy ilyen fatojással leveste a mások tojásait. (márik támasz játék)

A régi kétfilléres rézpénzt a kitarított himestojásba belevágni úgy, hogy az heint maradjon, akkor a tojás a rézpénzré lett. Ha leesett a rézpénz, akkor a tojásé lett a pénz.

A harmadik játék.

A himestojást merokba szorítva állóhefretke és kiérderte Csücs-e vagy berta? így a csücsös vége van-e felül vagy a tompa? Aki eltalálta azé lett a tojás.

Itt a tojás nem sérült meg és így ez a játék lett a lepcélszerűbb.

Voltak egyes falusiak, hogy a himestojás hejját össze gyűjtötték és a húsvét utáni napon hivitték a mezőre és szétszórták a gabona földre annak jeléül, hogy a jégverés nem éri a határt, és a termést nem éri jégkárosodás.

A hűsvéti szentelt ételek hulladékait sem szokták kiszórni, sem az állatokkal feletetni, hanem a hímestojás hejjevel együtt kivitték a mezőre a bura földre. A szentelt sonka csontokat elégették és hamuját szintén kivitték a bura földre szétszórva.

Egyik népszokások is babonák a tojással.

A baromfiak, és tojások régi babonás napja december 13-ika Lúca napja. Amelyben fiúk járnak korán reggel kőgödi kőszöntést mondani, amelyet egy lopott darab fával lépett be és erre ült a kőgödi fiú.

Amikor a kőszöntéssel végezett, akkor a hári aszroy szakajtóból baromfi eleréget hintett a fejére pi. pi. pi. baromfi fivagató szavakat mondott. és egy pi. pi. darabot adott a fiúnak és távozott, a lopott fát otthagynva amelyet a baromfi ölbe tett és a kétaszroy nap után szeptember 9-én vettek ki és a tűrön elégették.

Az össze söpört eleréget a baromfiaknak adták megétetni, és Lúca napján már eleréget, nem kaptak.

A Lúca napján tojt tojait ha voltihon, azt is megfőzve felaprítva a baromfiaknak adták, etetni.

A kottló ültetést este felé szokták a tojásokra tenni a kottlót, amikor a kanász harrahajtoha a disznókat hogy a csibék úgy keljenek ki a tojáshól, és úgy szabadjanak mint ahogy a disznók futnak haza felé.

Az ültetésre lámpázolt tojásokat bündesapkába rakják és ekkor a fűszerekbe, hogy búlosfejű csibék keljenek.

A kikelt csibéket először is szakajtóba rakják és rendszerint tojásokat raknak alájük, hogy jó tojó tyúkok legyenek a csibékből.

Először a gazdaasszony kötényéből etetik a kicsibéket, és mint fehérített tyúkokat semmiféle kástitkony főzést nem ráholja, pl. róka, görény, palikány, vagy karvaly. (rétság)

A kottló alá rakott tojások 5-6 napig még jók, úgy, hogy meglámpázzák és az úrs meddő tojásokat eleredik a kottló alól és ert még elhasználik, vagy eladják, azután már a tojás elxápnál is lotyogós lesz.

Voltak olyan hamisasszonyok, hogy a lotyogó tojás-

Záptojásokat megfőzték hogy ne lótyogjon és eladták, és kevés olajt meszt tettek a fözetbe, hogy szép fehér legyen mert a záptojás sötétebb színű és fejez kegyű. Azért a kevés péruert mennyit farszozott a hamis asszony.

A tojásfelvárási a granistojásokat meglámpárta és a resztójást az asszonyhoz dobta leptöbbször - a fejéhez. A házassági vándor tikászok az ifentől több nem is vették meg a jó tojást sem úgy, hogy a szomszéd vagy rokon asszony adhatta el a hamis asszony tojásait. A záptojás a kottó alatt ha szétpukkadt, akkor a legtöbb kottó otthagya a kottófészket.

Azért is a házi asszonyok lámpárták a tojásokat, hogy a rázás folytán a fiastojásokba belefűlladtak a kiscsibék. A záptojásokkal bahonártak is egyes asszonyok a haragos szomszédok is egymást záptojásokkal dobálták meg. Hallottam azt is hogy a kocsmái verekediskor is záptojásokkal dobálózta.

Ebben az asszonyok voltak a fejések, mert a záptojásokat ők vitték a kocsmába, mint garda manákis és a verekedés alkalmával ők adták a verekedő legények kezébe, dobálózni.

Ündörítő bűzös szaga van a záptojásnak. A kacsa tojás már párnapos korában is bűzös lesz, mert valami ártó az épszségre.

A hártartási élelmzési célra csak a tyúktojás a legjobb, és kissé rólag csak ereket használnak. A liba kása, galamb, pulyka tojásokat nem használták élelmzésre.

A liba tojást ha nem fias, akkor párnapos korában a kottó alól kivéve elhasználták, aronban nimőségre távol áll a tyúktojáshoz, mert frissen nem használták el. A kottó alól elvéve már csak kegyserből eszik meg elkészítve.

Iker tojások és a törpe tojások.

Az iker tojások a rendszer tojásoknak a duplája nagyságban és ennek két sarigája van, az ifeneket a keltető fészekbe nem szokták tenni és az ifeneket nem vázartat fel

nem is vették meg a felvárástok és a beváltok ~~sem~~

sem vették át mert részben nincs is ezeknek meghata-
rozott ára. Sok háriasszony az ilyeneket elhasznált
a hártartásban, de a legtöbb nem használták mert
az a hiedelem járta, hogy az aki ilyen elfogyaszt, annak
a családjaiban ikergyerekek születnek.

Láttam már tyúk, kacsa, liba, és galamb ikertojásokat
a legtöbb ilyen tojóanya ekbenn megislibásodik
Nem is soha, hiszen nagyon sokszor szüli meg^{ez} ilyeneket
megislibásodik vagy elpusztul az ilyen tojó.

Gyakorlat a törpetojások is, és hogyha ereket feltö-
rik, akkor látni, hogy ereknél nincs is sárgája,
és erek megtalanok.

Az ilyen törpetojásokra azt állították, hogy ez se-
reucesétlenséget hoz a házra, és amikor megtalál-
ják, akkor három napon belül átszokták dobni a ház-
tetőn, és gyakran nem is törik el ebben, akkor újból át-
dobják vissza mindaddig amíg elmennek.

Ha törpe tojást tojott a tyúk, kacsa, liba, galamb ak-
kor mind egyikkel az átdobálási babonát végezték.

A fekete tyúk tojása és az ördög.

A szárad elején hallottam azt, hogy a bűbajörembe-
reknek ördöge van, az olyan embereknek, akik csoda-
kat műveltek, és szemfényvesztést is, és a jövőbe és a
múltba is bejelentek. Az ilyenek távolabbról is kivet-
ték az emberek pénztárcáját a zsebekből. Szóval földön-
tuli cselekedeteket túsztak művelni.

Azt mondták róluk, hogy az ilyen ördögöket az
illető tulajdonosok úgy keltették tyúktojásból, úgy.

A tiszta fekete tyúk tojásából, amelyet a harmadik
napon este alkonyat után az illető férfi vagy nő
a hána akáterszi balfelől, és félre vonul vele, hogy ez
idő alatt senkiivel nem találkozik és nem be-
szél. A harmadik héten 21 napra kikel a kis
fekete csibe amely egyben ördög is és ezt min-
dig vele hordja egy skatulyában és ezt eteti
is és itatja, és ez évtizedekig mindig
csak csibe lesz

Art is beszélték róla, hogy

6.

Ha a csibe kakas himennü, akkor ez közönsé-
a gardáját, ha, nőmennü, akkor a férfi garda-
jának kell közönsélni, az ördögöt a csibét.

Meginták és meggyűlöltek egymást és a tulaj-
donos nagy szabadul meg tőle, hogy a tavaszi
hőjti péntekén napon alkonyab után elviszi az
erdőbe és egy nagy fűrővel nagy lyukot fúr egy
nyírfába és ebbe a lyukba beledugja és egy törvise-
fából lyukot beszegez a csigóval, és arral már
megy is háza.

Nagyonítik verik, és mondják neki, hogy nézz
vissza, és ha nem néz vissza akkor a kiskapúig
alig bír elválni szorogni. Bemenni a háza ment
folyton verik. Nem szabad volt neki az ajtó
külsőre is vissza nézni. Így megszabadult az ör-
dögötől. Ezután is ha beakart menni a templom-
ba akkor csak roskadt le a verésék alatt.

Ha utolsó kereszte nézett akkor is egy nagy
intést kapott. Halála idején igen sok ördög
szállta meg a szobát nagy, hogy mondogatta is,
hogy igen sok ördög van millió száma.

Össze állítottam a vissza emlékezés alapján

Gelencsés Sándor már ma
önk népr gyűjtő.

Dombóvár 1979. III. 20-án Íróhang

A tyúktojás használata

A tyúktojás nélkülözhetetlen a népi lelkészetben
szerszám, lángra, fűre, sűrű, majdnem minden-
napos táplálékünk.

A süteményekbe is többszörféle képpen
használták fel.

A kéthálóru ~~to~~ idején az inflációs pénzegy-
ség miatt firtó eszközök használtak fel.

Gelencsés